

บทที่ ๔

ความสำคัญของพระพุทธรูปตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ จนถึงรัชกาลปัจจุบัน

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๔๑๑-๒๔๕๓)

๔.๑ พระพุทธรูปในวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงสร้างพระพุทธรูปสำคัญเป็นจำนวนมากดังเช่นรัชกาลก่อน ๆ พระพุทธรูปสำคัญที่ทรงสร้าง เช่น พระพุทธอังคีรส วัดราชบพิธ พระพุทธนฤมลธรรโมภาส วัดนิเวศธรรมประวัติ พระสัมพุทธพรรณี วัดราชาธิวาส พระพุทธวชิรญาณ พระพุทธปัญญาอัคคะ พระสมุทรมุนินนาท วัดบวรนิเวศ เป็นต้น นอกจากนี้ที่สำคัญยังมีพระพุทธรูปที่โปรดฯ ให้เชิญมาแต่หัวเมืองทั่วประเทศ และการจำลองพระพุทธรชินราช จากเมืองพิษณุโลก ซึ่งพระพุทธรูปดังกล่าวนี้ ล้วนประดิษฐานอยู่ในวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามทั้งสิ้น

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสถาปนาวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามขึ้น เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๓ ได้ทรงโปรดฯ ให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงรวบรวมจัดหา คัดเลือกพระพุทธรูปที่มีพุทธลักษณะงดงาม มีขนาดพอเหมาะใกล้เคียงกัน จากที่ต่าง ๆ มาประดิษฐานไว้ ณ พระระเบียงพระอุโบสถ เพื่อเป็นพิพิธภัณฑ์ที่รวบรวมพระพุทธรูปแบบโบราณ^๑ ดังที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงกล่าวไว้ว่า

ขณะเมื่อสร้างวัดนี้อยู่ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริว่า พระพุทธรูปสำหรับจะประดิษฐานไว้ ณ วัดนี้ ควรจะเลือกหาพระพุทธรูปโบราณซึ่งสร้างขึ้นในประเทศและในสมัยต่าง ๆ กัน อันเป็นของดีงามมีอยู่เป็นอันมาก รวบรวมมาตั้งแสดงให้มหาชนเห็นแบบอย่างพระพุทธรูปต่าง ๆ โดยทางตำนาน จึงโปรดให้สร้างพระระเบียงขึ้นในวัดนี้ และโปรดให้เปนหน้าที่ของข้าพเจ้าที่จะคิดจัดหาพระพุทธรูปแบบต่าง ๆ มาตั้งในพระระเบียงตามพระราชดำริ

^๑ ประวัติวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม จัดพิมพ์เผยแพร่เนื่องในงานสมโภชครบรอบ ๑๐๐ ปี วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม วันที่ ๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๔๓ (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๓), หน้า ๑๖๒.

การเสาะแสวงหาพระพุทธรูปแบบต่าง ๆ มาตั้งในพระระเบียงวัดนี้ มีความบังคับหลายอย่าง คือจะต้องเป็นพระพุทธรูปที่แล้วด้วยฝีมือช่าง อย่างเอกที่น่าชมอย่าง ๑ ต้องต่างกันอย่าง ๑ และต้องมีขนาดไล่เลี่ยกัน อย่าง ๑^๒

พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในยุคสมัยต่าง ๆ กันภายในพระระเบียงนี้มีทั้งสิ้น ๕๒ องค์ โดยมากเป็นพระพุทธรูปที่ทรงเชิญมาจากหัวเมืองต่าง ๆ ทั่วประเทศ เช่น เชียงราย นครบุรี นครราชสีมา เพชรบุรี ลำพูน พระนครศรีอยุธยา พระยาชัยนาท เชียงใหม่ สุโขทัย อุตรดิตถ์ นอกจากนี้ยังมีพระพุทธรูปที่ทรงนำมาจากต่างประเทศ ได้แก่ พม่าและญี่ปุ่น^๓ เป็นต้น

สำหรับพระประธานในพระอุโบสถ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริว่า พระพุทธชินราชแห่งเมืองพิษณุโลกเป็นพระพุทธรูปที่มีพุทธลักษณะงดงามเป็นเลิศสมควรที่จะเชิญมาประดิษฐานในพระอุโบสถแห่งนี้ได้ แต่ถ้าพระองค์จะทรงเชิญพระพุทธชินราชจากพิษณุโลกลงมายังกรุงเทพฯ ทรงเกรงว่าจะทำให้ราษฎรฝ่ายเหนือเกิดความเศร้าโศกเสียใจเหมือนเมื่อครั้งที่ได้มีการเชิญพระพุทธชินสีห์ลงมาเมื่อครั้งรัชกาลที่ ๓ จึงได้มีพระราชดำริให้หล่อจำลองพระพุทธชินราชขึ้นใหม่

...เห็นพระพุทธรูปลักษณะแห่งพระพุทธชินราช ว่างามหาพระพุทธรูปองค์ใดเปรียบมิได้ ครั้นเมื่อสร้างวัดเบญจมบพิตรขึ้น ได้พยายามหาพระพุทธรูปซึ่งจะเป็นพระประธานทั้งในกรุงและหัวเมือง ตลอดจนกระทั่งถึงเมืองเชียงใหม่ เชียงแสน เชียงราย เมืองนครลำพูน เมืองนครลำปาง เมืองน่าน พระที่ควรเชิญลงมาได้ก็เชิญลงมาโดยมาก ที่เชิญลงมาไม่ได้ก็ให้ถ่ายรูปมาดูมีพระเจ้า ๕ ตือ พระเจ้า ๙ ตือ พระเจ้าล้านทองเป็นต้น ก็ไม่เป็นที่พอใจ จึงคิดเห็นว่าจะหาพระพุทธรูปองค์ใดให้งามเสมอพระพุทธชินราช นั้นไม่มีแล้ว ครั้นจะเชิญพระพุทธชินราชลงมาก็เห็นว่าเป็นหลักเป็นสิริของเมืองพิษณุโลก ประดิษฐานอยู่ในเมืองนั้นตั้งแต่สร้างเมืองมาถึง ๙๐๐ ปีเศษมาแล้ว และพระพุทธชินสีห์ซึ่งเชิญมาแต่ก่อนก็ไม่เป็นที่ชอบใจของชาว

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๑.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๓-๑๖๖; และดูใน พระพุทธรูปที่พระระเบียงพระอุโบสถวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม จัดพิมพ์เนื่องในงานสมโภชครบรอบ ๑๐๐ ปี วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม วันที่ ๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๔๓ (กรุงเทพฯ: มูลนิธิเบญจมบพิตร, ๒๕๔๓), หน้า ๒๒-๑๒๕.

เมืองพิษณุโลกเป็นอันมาก ยังมีคำเล่ากันอยู่จนทุกวันนี้ว่า เมื่อเชิญออกจากพระวิหารนั้น ราษฎรพากันมีความเศร้าโศกร้องไห้เป็นอันมาก เจียงเหงาสงัดไปทั้งเมืองเหมือนศพลงเรือ และแต่นั้นมาฝนก็แล้งไป ๓ ปี ชาวเมืองพิษณุโลกได้ความยากยับไปเป็นอันมากตั้งแต่พระพุทธชินสีห์ลงมาถึง กรมพระราชวังบวรมหาศักดิพลเสพก็ทรงพระประชวรพระโรคมาน้ำได้ปีเศษก็เสด็จสวรรคต ราษฎรพากันกล่าวว่า เพราะเหตุที่ท่านไปเชิญพระพุทธชินสีห์อันเป็นสิริของเมืองพิษณุโลกลงมานั้น เห็นว่าการที่ถือต่าง ๆ เช่นนี้จะไม่ควรถือก็ตาม แต่ไม่ควรจะทำการกุศลให้เป็นที่เดือดร้อนรำคาญ ไม่เป็นที่พอใจของคนเป็นอันมาก จึงได้ปรารถนาที่จะคิดหล่อขึ้นใหม่ให้เหมือนพระพุทธชินราช...^๕

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงโปรดฯ ให้หลวงประสิทธิปฏิมา (เมื่อหล่อพระพุทธชินราชสำเร็จแล้ว โปรดฯ ให้เป็น พระประสิทธิปฏิมา) ทำการถ่ายแบบจำลองพระพุทธชินราช จากวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ เมืองพิษณุโลก เพื่ออัญเชิญมาประดิษฐานเป็นพระประธานในพระอุโบสถวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๔ โดยพระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินไปในพิธีเททองหล่อพระพุทธชินราชด้วยพระองค์เองถึงเมืองพิษณุโลก

แม้จะเห็นได้ว่าการรวบรวมพระพุทธรูปจากทั่วประเทศในครั้งนี้ จะทรงมีพระราชประสงค์สำคัญเพื่อให้เป็นพิพิธภัณฑสถานรวบรวมพระพุทธรูป สำหรับให้ประชาชนทั้งหลายไปเที่ยวชมได้โดยสะดวก ดังข้อความที่ปรากฏในพระราชหัตถเลขาที่ทรงมีไปยังสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสตอนหนึ่งว่า "...แต่พระเช่นนั้นควรจะอยู่วัดเบญจมบพิตร ซึ่งเป็นที่รวบรวมพระต่างๆ เปนมิวเซียม ไม่ควรจะไปเที่ยวไว้กระจายให้คนไปเที่ยวดูลำบาก"^๕ แต่ในอีกแง่หนึ่งพระพุทธรูปที่เชิญมา ล้วนแสดงให้เห็นถึงคติในเรื่องพระบุญญาธิการและพระบารมีที่ทรงสามารถรวบรวม

^๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, "พระราชปรารภของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง พระพุทธชินราช," ใน เมืองพิษณุโลกและพระพุทธชินราช, นายพลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย พิมพ์ถวายสนองพระคุณในงานพระราชทานเพลิงพระศพ พลเอก พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นอดิศรอุดมศักดิ์ ณ พระเมรุวัดเบญจมบพิตร วันที่ ๑๔ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๙๖ (พระนคร: บริษัท ประชาช่าง จำกัด, ๒๔๙๖), หน้า ๔๙-๕๐.

^๕ ประมวลพระนิพนธ์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส พระราชหัตถเลขา - ลายพระหัตถ์ พิมพ์ในงานมหาสมณานุสรณ์ครบ ๕๐ ปี แต่วันสิ้นพระชนม์แห่งสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส วันที่ ๑-๗ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๑๔ (พระนคร: ธนาคาร กรุงศรีอยุธยา จำกัด, ๒๕๑๔), หน้า ๑๙๖.

รวมพระพุทธรูปสำคัญจากหัวเมืองต่าง ๆ ได้เป็นจำนวนมาก ดังจะเห็นแนวคิดดังกล่าวนี้ได้อย่างชัดเจนในกรณีของพระพุทธรชินราช ซึ่งเดิมที่ทรงมีพระราชดำริจะเชิญลงมาจากเมืองพิษณุโลก แต่ด้วยพระมหากษัตริย์องค์ที่ทรงมีต่ออาณาประชาราษฎร์ในหัวเมืองเหนือ จึงมิได้โปรดฯ ให้เชิญลงมาแต่อย่างใด ทั้ง ๆ ที่ทรงมีพระราชอำนาจอย่างเต็มที่ที่จะทรงกระทำเช่นนั้นได้ตามพระราชประสงค์ พระองค์ทรงเพียงแต่โปรดฯ ให้หล่อจำลองพระพุทธรชินราชขึ้นใหม่ให้เหมือนองค์เดิมทุกประการเพื่อจะได้เชิญมาเป็นพระประธานในพระอุโบสถวัดเบญจมบพิตรต่อไป

แต่อย่างไรก็ตาม การจำลองพระพุทธรชินราชขึ้นใหม่ก็ต้องพบกับอุปสรรคสำคัญบางประการจากแนวคิดที่ว่าพระพุทธรชินราชเป็นพระพุทธรูปที่พระอินทร์ทรงสร้าง ดังนั้นการสร้างพระพุทธรชินราชให้เหมือนองค์จริงจึงเป็นเรื่องที่ท้าทาย เพราะมีเรื่องในตำนานกล่าวอ้างไว้ ดังเช่นที่ทรงกล่าวไว้ว่า

แต่การที่จะถ่ายพระพุทธรชินราชนั้น เป็นอันต้องคำผู้มีบรรดาศักดิ์ใหญ่ และคนทั้งปวงเป็นอันมากกล่าวอยู่ว่า ไม่มีผู้ใดซึ่งจะถ่ายให้เหมือนได้ เพราะเชื่อว่าพระชินราชองค์เดิมนั้นเป็นฝีมือเทวดาสร้าง ด้วยอาศัยสังขาริษฐานของสมเด็จพระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎกเป็นที่ตั้ง^๖

เมื่อการหล่อพระพุทธรชินราชได้เสร็จสิ้นลง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพอพระราชหฤทัยเป็นอันมาก เพราะพระพุทธรชินราชองค์ใหม่หล่อได้เหมือนองค์เดิมมาก^๗ ความสำเร็จในครั้งนี้ได้ทำให้พระบารมีของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากการหล่อพระพุทธรชินราชได้สำเร็จและเหมือนองค์จริงนั้นเป็นการพิสูจน์ว่า แม้จะไม่ได้เชิญพระพุทธรชินราชองค์จริงลงมากรุงเทพฯ แต่พระพุทธรชินราชที่จำลองขึ้นใหม่ได้เหมือนองค์จริงนั้น ล้วนสำเร็จลงได้ก็ด้วยพระบารมีของพระองค์ที่ทรงอุปถัมภ์ในด้านต่าง ๆ จนเรียบร้อย โดยที่ไม่

^๖ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, "พระราชปรารภของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง พระพุทธรชินราช," ใน เมืองพิษณุโลกและพระพุทธรชินราช, หน้า ๕๑.

^๗ ประมวลเอกสารสำคัญเนื่องในการสถาปนาวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ธรรมบรรณาการ ในงานทำบุญฉลองชนมายุครบ ๖ รอบ สมเด็จพระพุทธิชนวงศ์ และพระพรหมจรรย์ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ๕ มิถุนายน ๒๕๓๕ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๒๔; ประมวลเอกสารสำคัญเนื่องในการสถาปนาวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เล่ม ๒ พิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศล งานพระราชทานเพลิงศพ สมเด็จพระพุทธิชนวงศ์ (สุวรรณ สุวณฺณโชโต ป.ธ.๗) ณ มรุณหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส ๒๕ มีนาคม ๒๕๓๔ (กรุงเทพฯ: วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม, ๒๕๓๔), หน้า ๔๖-๔๙.

ต้องมีตาปะขาวซึ่งเป็นพระอินทร์แปลงลงมาช่วยสร้าง ดังที่มีผู้กล่าวไว้ว่า “ข้าพระพุทธเจ้ามีความชื่นชมยินดีต่อพระบารมีแลพระราชกุศลเป็นอย่างยิ่งโดยตาปะขาวไม่ได้มาช่วย”^{๔๕}

๔.๒ พระพุทธรูปในสมัยรัชกาลที่ ๖ - รัชกาลที่ ๘

รัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๔๕๓-๒๔๖๘) ไม่ได้ทรงสร้างพระอารามเพิ่มเติม เพราะทรงเห็นว่ามิพระอารามเก่าของเดิมมากพออยู่แล้ว แม้กระทั่งวัดประจำรัชกาลก็ได้ทรงโปรดฯ ให้สร้างขึ้น ส่วนมากจะเป็นการบูรณปฏิสังขรณ์วัดที่มีมาแต่เดิม และทรงให้ความสำคัญกับการศึกษาตามแบบสมัยใหม่ จึงทรงมีพระราชดำริให้สร้างโรงเรียนขึ้นแทนวัดประจำรัชกาล ดังเช่น วิชาวุฒิชัยวิทยาลัย เป็นต้น

แต่พระองค์มาทรงรู้สึกว่ในกาลบัดยนี้ พระอารามสำคัญ ๆ ในพระมหานครนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพระบรมราชวงศ์จักรีที่ได้เสด็จเสวยราชย์มาก่อนพระองค์ถึง ๕ รัชกาลแล้วนั้น ก็ได้ทรงสถาปนาขึ้นไว้แล้วหลายพระอาราม แลพระองค์ผู้เป็นทนายาสืบสันตติวงศ์ก็ทรงทะนุบำรุงแลปฏิสังขรณ์พระอารามเหล่านั้นอยู่แล้ว ครั้นว่าพระองค์จะทรงสถาปนาพระอารามขึ้นใหม่ก็จะเกินกว่าความจำเป็นในส่วนทางบำรุงพระพุทธศาสนา ข้าจะเป็นการระเพิ่มขึ้นโดยไม่มีผลดีเพียงพอ อนึ่งพระอารามต่าง ๆ นั้นก็ยอมเป็นสำนักที่ศึกษาของกุลบุตรมาแต่โบราณกาล แต่ในบัดยนี้ การศึกษาต้องจัดการให้แพร่ไพศาลยิ่งขึ้นกว่าเก่าก่อน เพราะว่าการความจริงแห่งประเทศบ้านเมืองในสมัยต่อไปนี้จะเป็กแผ่นแน่นอนหาได้แท้จริงก็ด้วยอาศัยศิลปวิทยาเป็นที่ตั้ง...”

และ

ส่วนการที่จัดโรงเรียนขึ้นเช่นนี้ ท่านทั้งหลายโดยมากเคยได้ยินเราพูดแล้วว่า เราตั้งใจจะทำแทนราชประเพณีเดิมซึ่งท่านทรงสร้างวัดไว้ เรา

^{๔๕} ประมวลเอกสารสำคัญเนื่องในการสถาปนาวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เล่ม ๒, หน้า

๔๖.

^{๔๖} “กระแสพระบรมราชโองการ ซึ่งบรรจุไว้ในศิลาพระฤกษ์ โรงเรียนมหาดเล็กหลวง,” ใน พระบรมราชโองการกับวิชาวุฒิชัยวิทยาลัย, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยเซเชม, ๒๕๑๙), หน้า ๑๑๙.

เองมาเข้าใจเสียว่าที่แท้ความปรารถนาในการสร้างวัดก็คือจะทำนุบำรุง การศึกษานั้นเอง เมื่อในสมัยนี้การศึกษาเปลี่ยนแปลงดำเนินไปเป็นคนละ อย่างกับแต่ก่อนเสียแล้ว ต้องมีโรงเรียนที่คฤหัสถ์เป็นผู้บังคับบัญชาเป็นผู้ สั่งสอนก็ควรบำรุงกิจการโรงเรียนคฤหัสถ์ให้สถาพรพัฒนาต่อไป นับว่า เป็นกุศลในทางธรรมและเป็นประโยชน์ในทางโลกทั้ง ๒ อย่าง^{๑๐}

เมื่อไม่มีการสร้างวัดขึ้นใหม่ จึงไม่มีความจำเป็นมากนักในการสร้างพระพุทธรูปขึ้น อย่างมากมายเหมือนเมื่อก่อน ดังนั้นในสมัยรัชกาลที่ ๖ จึงมีพระพุทธรูปที่ทรงสร้างและทรงบูรณ- ปฏิสังขรณ์ไม่มากนัก พระพุทธรูปที่สำคัญในรัชสมัยของพระองค์ ได้แก่ พระร่วงโรจนฤทธิ์ วัดพระ- ประมูจเจดีย์ พระแก้วมรกตน้อย ประดิษฐานในหอพระสุลาลัยพิมาน พระบรมมหาราชวัง เป็นต้น

รัชกาลที่ ๗ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๔๖๘-๒๔๗๗) ทรงบูรณ- ปฏิสังขรณ์วัดต่าง ๆ โดยมีได้ทรงสถาปนาวัดใหม่แต่ประการใด ทั้งนี้เป็นเพราะได้ทรงดำเนินแนว พระราชดำริตามอย่างสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เช่น การที่ไม่ทรงสร้างวัดประจำรัชกาลเช่นเดียวกัน ทั้งนี้เพราะทรงเห็นว่าวัดมีอยู่มากแล้ว พระองค์จึง ได้ทรงรับพระราชภาระปฏิสังขรณ์วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม เสมือนเป็นวัดประจำรัชกาลของ พระองค์ด้วย^{๑๑} ดังนั้น วัดราชบพิธนอกจากจะเป็นวัดประจำรัชกาลที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอม- เก้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงสร้างตามโบราณราชประเพณีแล้ว ก็ยังถือได้ว่าเป็นวัดประจำรัชกาลของพระ- บาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวด้วย และพระบรมราชสร้อยรางวัลของพระองค์ก็ได้มีการอัญเชิญ มาบรรจุไว้ใต้ฐานหินอ่อนของพระพุทธรูปองค์ระฆัง พระประธานภายในพระอุโบสถ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๒ นอกจากนี้ในช่วงดังกล่าวเศรษฐกิจของบ้านเมืองตกต่ำ^{๑๒} อีกทั้งมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

^{๑๐} พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, "พระราชดำรัสตอบ เนื่องในงานพระราชพิธีจัตร- มงคลของโรงเรียนมหาดเล็กหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์ ณ พระที่นั่งภาณุมาศจรัญญู เมื่อวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พระพุทธศักราช ๒๔๕๙," ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๔.

^{๑๑} กรมศิลปากร, ประวัติวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม พิมพ์ครั้งที่ ๒ จัดพิมพ์ทุนถวายการ ฉลองพระชนมายุ ๙๐ พรรษา สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสนมหาเถระ) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหา- สังฆปริณายก ในพระบรมราชูปถัมภ์ วันพุธที่ ๒ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๓๑ (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการดำเนิน- งานฉลองพระชนมายุ ๙๐ พรรษา สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, ๒๕๓๑), หน้า ๑๙๕.

^{๑๒} สงวน รอดบุญ, พุทธศิลป์รัตนโกสินทร์ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, ๒๕๒๖), หน้า ๖๗.

จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย ในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้ในสมัยรัชกาลที่ ๗ ทรงสร้างพระพุทธรูปไม่มากนัก และเกือบทั้งหมดจะเป็นพระพุทธรูปที่ทรงสร้างขึ้นตามราชประเพณีที่สืบต่อกันมา เช่น พระชัยวัฒน์ประจำรัชกาล พระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษา พระพุทธรูปประจำพระชนมวารพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระพุทธรูปประจำพระชนมวารสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี พระปางประจำรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว^{๑๑}

รัชกาลที่ ๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล (พ.ศ. ๒๔๗๗-๒๔๘๙) ในช่วงสั้น ๆ แห่งรัชสมัยมิได้ทรงสร้างพระพุทธรูปขึ้นไว้แต่ประการใด ด้วยพระองค์ทรงใช้เวลาส่วนใหญ่ศึกษาอยู่ในต่างประเทศ และพระองค์ได้เสด็จสวรรคตอย่างกะทันหัน เมื่อวันอาทิตย์ที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๙

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (พ.ศ. ๒๔๘๙-ปัจจุบัน)

๔.๓ รัชกาลที่ ๙ กับการสร้างพระพุทธรูปนวราชูปถัมภ์

รัชกาลที่ ๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชทรงครองสิริราชสมบัติตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๙ จนถึงปัจจุบัน พระองค์ทรงมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก ทรงทำนุบำรุงกิจการพระศาสนาในด้านต่าง ๆ ตลอดจนทรงบูรณปฏิสังขรณ์พระอารามสำคัญเป็นอันมาก ในช่วงระยะเวลากว่า ๖๐ ปีที่ทรงครองราชย์ ได้ทรงสร้างพระพุทธรูปสำคัญเป็นจำนวนมาก โดยส่วนหนึ่งเป็นพระพุทธรูปที่ทรงสร้างขึ้นตามราชประเพณีที่สืบทอดมาแต่โบราณดังนี้

๑. พระชัยวัฒน์ประจำรัชกาล
๒. พระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษามหามงคล ๕ รอบ
๓. พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร
๔. พระพุทธรูปประจำพระชนมวารพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล
๕. พระพุทธรูปปางประจำรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
๖. พระพุทธรูปปางประจำรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล

^{๑๑} ม.ร.ว.สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธรูปปฏิมาในพระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: สำนักราชการ, ๒๕๓๕), หน้า ๔๔๓-๔๕๙.

๗. พระพุทธรูปประจำพระชนมวารสมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก^{๙๕}

นอกจากนี้ ยังทรงสร้างพระพุทธรูปขึ้นเป็นการส่วนพระองค์ เช่น พระพุทธรูปปางประทานพร ภาปร. ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นโดยพระบรมราชานุญาต มีอักษรพระปรมาภิไธยย่อ ภาปร. ประดับบนผ้าทิพย์ สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๖ เพื่อให้ประชาชนได้มีไว้สักการบูชา^{๙๖} และที่สำคัญคือ พระพุทธรูปนวราชบพิตร ซึ่งเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง ๒๓ เซนติเมตร สูง ๔๐ เซนติเมตร ที่ฐานบัวหงายของพระพุทธรูปนวราชบพิตร ได้ทรงบรรจุพระพิมพ์ไว้ ๑ องค์ ซึ่งเป็นพระพิมพ์ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงสร้างขึ้นด้วยพระหัตถ์^{๙๗} ประกอบด้วยมวลสารศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ทั้งในส่วนที่เป็นของพระองค์เอง และจากจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ ดังมีรายละเอียดที่

สำคัญดังต่อไปนี้

ก. ส่วนในพระองค์

๑. ดอกไม้แห้งจากมาลัยที่ประชาชนได้ทูลเกล้าฯ ถวาย ในการเสด็จพระราชดำเนินเปลี่ยนเครื่องทรงพระพุทธรูปปฏิมากรแก้วมรกต และได้ทรงแขวนไว้ที่องค์พระพุทธรูปปฏิมากรตลอดเทศกาล จนถึงคราวที่จะเปลี่ยนเครื่องทรงใหม่ ดอกไม้แห้งนี้ได้โปรดเกล้าฯ ให้รวบรวมไว้

๒. เส้นพระเจ้า ซึ่งเจ้าพนักงานได้รวบรวมไว้หลังจากทรงพระเครื่องใหญ่ทุกครั้ง

๓. ดอกไม้แห้ง จากมาลัยที่แขวนพระมหาเศวตฉัตรและด้ามพระขรรค์ชัยศรีในพระราชพิธีฉัตรมงคล

๔. สีซึ่งขูดจากผ้าใบที่ทรงเขียนภาพฝีพระหัตถ์

๕. ขันและสีซึ่งทรงขูดจากเรือใบพระที่นั่ง ขณะที่ทรงตกแต่งเรือใบพระที่นั่ง^{๙๘}

ข. ส่วนที่มาจากจังหวัดต่าง ๆ ทุกจังหวัดทั่วพระราชอาณาจักร

^{๙๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๖๑-๔๘๕, ๔๘๙-๔๙๑.

^{๙๖} เพลินพิศ กำราญ, พระพุทธรูปปฏิมา รัชกาลที่ ๙ ทรงสร้าง (กรุงเทพฯ: กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๓๓), หน้า ๑๒-๑๓.

^{๙๗} สำนักพระราชวัง, พระพุทธรูปนวราชบพิตร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในการพระราชทานเพลิงศพ นางดิน เมืองสมบุญ ณ ฌาปนสถาน วัดพลับพลาชัย อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี วันที่ ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๖ (กรุงเทพฯ: สำนักพระราชวัง, ๒๕๑๖), หน้า ๑.

^{๙๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕.

วัตถุเครื่องผสมที่มาจากต่างจังหวัดนี้ กระทรวงมหาดไทยได้นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย เป็นวัตถุที่ได้มาจากปูชนียสถาน หรือพระพุทธรูปอันศักดิ์สิทธิ์ที่ประชาชนเคารพบูชาในแต่ละ จังหวัด อันได้แก่ดินหรือตะไคร่น้ำแห่งจากปูชนียสถาน เปลวทองคำปิดพระพุทธรูป ผงธูปหน้าที บูชาและน้ำจากบ่อน้ำอันศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งได้เคยนำมาใช้เป็นน้ำสรงมูรธาภิเษกในพระราชพิธีบรม- ราชาภิเษก^{๑๘}

จากการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริให้สร้างพระพุทธรูปนวราชูปถัมภ์ ขึ้นเพื่อประดิษฐานไว้ ณ จังหวัดต่าง ๆ ทุกจังหวัดทั่วพระราชอาณาจักร^{๑๙} ทำให้พระพุทธรูปองค์นี้ มีความสำคัญเป็นพิเศษ เพราะนอกจากจะเป็นพระพุทธรูปซึ่งเป็นที่เคารพสักการะของพุทธ- ศาสนิกชนโดยทั่วไปแล้ว ยังเป็นนิมิตหมายแห่งความผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างพระ- องค์กับเหล่าพลกนิกรในทุกจังหวัด ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า

ข้าพเจ้าถือว่า พระพุทธรูปนวราชูปถัมภ์ เป็นที่ตั้งแห่งคุณพระรัตน- ตรียอันเป็นที่เคารพสูงสุด และเป็นเครื่องหมายแห่งความเป็นอันหนึ่งอัน- เดียวกันของประเทศไทยและของคนไทย...^{๒๐}

นอกจากนี้ การที่พระพุทธรูปนวราชูปถัมภ์ได้บรรจุพระพิมพ์ซึ่งสร้างจากวัตถุศักดิ์สิทธิ์ ต่าง ๆ ที่ประชาชนทั่วทั้งประเทศต่างเลื่อมใสนับถือ จึงทำให้พระพุทธรูปนวราชูปถัมภ์เป็นพระพุทธรูปที่รวมไว้ซึ่งความเคารพศรัทธาของประชาชนทั่วประเทศ อันเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความสามัคคีของคนในชาติ ซึ่งมีพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องหล่อหลอมให้มีความเป็นเอกภาพ ร่วมกัน

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕-๖.

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑.

^{๒๐} "พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว" อ้างถึงใน สมชาย พุ่มสอาด, พระภูมิพลพุทธ- ปฏิมา (กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด อรรถภูมิ, ๒๕๓๑), หน้าคำนำ.